
П. М. ЛІСОВСЬКИЙ

Ю. П. ЛІСОВСЬКА

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІГРАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ В ГЕОПОЛІТИЦІ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ВИМІРИ

Наукові праці МАУП. Серія Політичні науки, 2018, вип. 55(1), с. 31–37

Для сучасної України та світового співтовариства міграційна проблема знаходиться у центрі уваги фахівців та законодавців. Розглядаються актуальні питання міграційного капіталу у геополітиці. Особливу увагу зосереджено на факторі етнічної міграції в геополітичному та гео економічному аспектах світової політики.

На сучасному етапі розвитку світової політики, коли відбуваються всілякі катаклізми природного та техногенного характеру, соціальні конфлікти, безробіття тощо, питання міграційного капіталу є актуальним. Саме така міграційна “хвиля” людей спонукає на пошук більш сприятливих умов для самореалізації та вирішення соціально-економічних проблем. Зовнішня та внутрішня міграція пов’язана зі зміною місця проживання на постійне чи тимчасове мешкання. Адже для українства як складного всебічного явища, до складу якого входять різні за походженням етнічні спільноти, міграція населення, зі зміною місця проживання на постійне або тимчасове мешкання, має зовнішній та внутрішній характер. При таких умовах сучасної України та світового процесу міграційна проблема знаходиться у центрі уваги фахівців та законодавців.

Дослідження здійснюється із застосуванням різних методологічних підходів, зокрема системного, функціонального, системного аналізу та синтезу. Виокремлення і деталізація складових міграційної політики на підставі названих методів сприяє формуванню комплексу адекватних заходів, спрямованих на підтримання оптимального розвитку міграційної політики України та інтеграції у світовий інформаційний простір.

Міграційний капітал, в якому людська сутність, її геополітичні та гео економічні інтереси у світовій політиці відіграє визначальну роль, є об’єктом актуальних наукових розвідок у різних галузях знань. Освітлення загально-теоретичних та практичних аспектів забезпечення міграційного капіталу на монографічному та дисертаційному рівнях здійснено багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких: В. Горбулін, Ю. Римаренко, І. Серова,

В. Тишкова, Е. Лібанова, В. Школьнік, М. Шульга, В. Баранівський, О. Олійник та ін.

Разом з тим, особливості загальної структури забезпечення міграційного капіталу залишаються недостатньо розкритими, що певною мірою гальмує процеси усвідомлення системності міграційного капіталу та негативно позначається на формуванні державної міграційної політики. Вдосконалення політичних, економічних, соціальних та правових механізмів забезпечення міграційного капіталу має стати пріоритетним напрямом державної міграційної політики України.

У статті розглядається системний аналіз напрямів здійснення міграційного капіталу у сфері геополітичних та гео економічних інтересів світової політики.

Міждисциплінарний характер міграційного капіталу, що охоплює політичні, правові, економічні та міжнародні аспекти, призводить до надзвичайної складності та багаторівневості системних зв'язків, складових забезпечення міграційного капіталу.

За часи незалежності України відбуваються певні зміни у національному складі населення: зростає частка українського етносу і скорочується частка окремих національних меншин. При загальному зменшенні національних меншин у населенні України відсоток деяких із них зростає. Наприклад, в Україні сальдо міграції є позитивним для іммігрантів з Азербайджану, Вірменії, Грузії. Причому серед іммігрантів з цих країн переважають їхні корінні жителі. У цьому сенсі, крім міждержавної, в Україні спостерігаються внутрішньодержавна міграція — переїзд населення з одних регіонів України до інших, з міст — у сільську місцевість, і навпаки. Особливо це стосується східного та південного регіонів України у зв'язку із збройним конфліктом на Донбасі та анексією Криму.

Для українців міграція викликана різними причинами, але головну роль відіграють саме економічні фактори [1, 350]. Сума грошових переказів трудових мігрантів в Україну у 2011 р. дорівнювала обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку. Виходячи із статистичних даних через Інтернет-ресурси, аналітики акцентують увагу, що приватні особи збільшили перекази в країну у 2012 р. на 20 % (до 7,02 млрд дол.).

Щодо законодавчої бази з міграційної політики України, то основним документом є Конституція України. Згідно п. 10 ст. 92 засади регулювання міграційних процесів здійснюються виключно законами України. Положення щодо міграційних процесів викладено у ст. 25, 26, 33, 92 Конституції України. До законів, що регулюють процеси міграції, належать закони України “Про громадянство України”, “Про порядок виїзду з України і в’їзду в Україну громадян України”, “Про правовий статус іноземців” та ін.

За оцінками Світового банку, в світі налічується 6,5 млн українських мігрантів, які виїхали за кордон на заробітки. Перевага українців у тому, що вони досить легко асимілюються: засвоюють іноземні мови, спосіб життя і культурні цінності країн перебування. На думку Валерія Рябенка, виконавчого директора міжнародної громадської організації “Четверта хвиля”, яка

об'єднує “заробітчани”, доки в Україні не будуть створені належні умови для припинення відтоку робочої сили за кордон, не будуть створені економічні та соціальні передумови для повернення на батьківщину, більшість українських громадян так і залишиться в інших країнах. Загалом, 95 % людей, які виїхали на заробітки за кордон, назавжди втрачені для України. В остаточному підсумку, додому повернуться, у кращому випадку, не більше ніж 5 % [2].

Проте варто зазначити, міграційний капітал має і конструктивну основу у прогресивному розвитку країни. Міграційні переміщення в умовах, коли кожна людина особисто вирішує, чи змінювати їй місце проживання, пов'язане з будівництвом в Україні демократичного правового суспільства [3, 122]. Питання ж стосовно міграційних потоків виникають у більшості країн світу. Тому кожна держава вирішує ці проблеми для зміцнення національних інтересів.

Питання етнічної міграції

У геополітичному та гео економічному аспектах центрами, в яких сфокусовані міграційні поля, є особливо урбанізовані міста. Так, наприклад, Маріуполь є центром промислової інфраструктури України. На його території розташовані два найбільших в Україні металургійних комбінати, машинобудівний завод, морський порт, залізниця, автотранспортні підприємства. Кожне з підприємств, незважаючи на зусилля, сприяє забрудненню навколишнього середовища. Така кількість промислових підприємств приваблює мігрантів із середньою та середньо-спеціальною освітою. Більшість мігрантів прибувають до міста з країн пострадянського простору на законних підставах (при цьому, однією з причин є анексія Криму та гібридна війна на Сході України). Проте після певного терміну вони не від'їжджають до країни постійного проживання. Для вирішення питання виявлення нелегальних мігрантів у місті проводяться оперативно-профілактичні операції “Мігрант”.

Адже місто Маріуполь із часів свого заснування привертало увагу мігрантів — представників різних етносів. Указом Катерини II у 1780 р. Маріуполь (дослівно “місто Матері Марії”) було заселене греками [4, 36–38]. Протягом півстоліття, завдяки міграції населення, поступово розширюється етнічне представництво міста. Вже із середини XIX ст. Маріуполь став поліетнічним, коли почалися активні зміни його етнічної структури. Так, до 1864 р. греки становили лише 50 % населення міста, а росіяни й українці — 43 %. Всеросійський перепис 1897 р. зафіксував у Маріуполі лише 8 % греків з 31 тис. населення міста. Це були часи активної міграції українців та росіян у пошуках працевлаштування. Що стосується українців, то їх чисельність у місті зростала протягом XX ст.: у 1926 р. їх налічувалося 32 %, 1989 р. — 42 % (росіян 48 %) і тільки у складі незалежної України в Маріуполі найбільш численним етносом стали українці. На сьогодні етнічний склад міста такий: українці — 46,7 %, російськомовні — 43, 4 %, греки — 6,5 % і менше 1 % — білоруси, вірмени, євреї, болгары та представники ще 130 народів. Серед грецького населення міста міграційні настрої пов'язані з Грецькою республікою та Республікою Кіпр, які виявили значний інтерес до розвитку відносин

з Україною, особливо у торговельно-економічній галузі. До настання кризи на початку 2012–2013 рр. найбільш активно розвивалося співробітництво у галузях туризму, транспорту, будівництва, банківсько-фінансової справи, аграрної кооперації, а також у готельному бізнесі та сфері послуг.

З огляду на це позитивне ставлення громадян Греції та Кіпру до українців, особливо до мігрантів із середовища грецької спільноти Північного Азов'я, легкість перетинання кордону, можливість швидкого, хоча й не легітимного працевлаштування із зарплатнею значно вищою, ніж в Україні, стали основними факторами, що вплинули на вибір українських мігрантів на користь Греції та Кіпру.

Українські мігранти почали відвідувати Кіпр з моменту встановлення дипломатичних зв'язків у лютому 1996 р. та стали невід'ємною частиною кіпрського суспільства. У часи економічного занепаду України у перші роки незалежності певна кількість українців були змушені шукати кращої долі. На той час Республіка Кіпр не мала візового режиму для перетинання кордону. Достатньо було мати запрошення або готельний ваучер, як законну підставу для перетинання кордону. При цьому варто також зазначити, наскільки історично доброзичливими були відносини між нашими країнами.

Крім того, сьогодні на рівні держави сповільнюються темпи розвитку освіти та науки в силу міграційних процесів у країні ЄС, зокрема до Польщі. Усе це загрожує економічному розвитку України.

Глобалізація як сприяння міграційного капіталу в геополітиці

Термін “глобалізація” отримав нагальне використання у сучасній геополітиці, що увібрала в себе міграційний процес та істотно впливає на ментальну, економічну, правову та інші сфери світової політики.

У науку цей термін запровадили у 60-х роках ХХ ст. теоретики Римського клубу Е. Ласло, Д. Медоуз, М. Месаревич, А. Печчеї та ін. Загальновизначеного поняття “глобалізація” ще не існує. Проте, понад 70 років тому всесвітньо відомий учений В. І. Вернадський, обґрунтовуючи своє учення стосовно ноосфери як стану сфери життя і розвитку, що формується інтегрованим в одне ціле людством, генерував наступні умови. Це, насамперед, єдність людства “в інформаційному відношенні”. Таке людство “повинно прийти до повної рівності рас, народів незалежно від кольору шкіри і що ноосфера може бути створена тільки в умовах загального миру на землі” [5, 182].

У цьому сенсі, базуючись на теорії технологічних систем і концепції повномасштабного технологічного комплексу, вважається, що глобалізація – це особлива стадія інтернаціоналізації в системі геополітики, що забезпечує зростання динаміки міграційного капіталу.

Адже глобалізація передбачає, що політична, економічна і соціальна діяльність стає всесвітньою за своїми наслідками, а також означає, що відбулося посилення взаємодії та взаємозв'язків усередині держав і суспільства та між ними самими; глобалізація – історичний процес посилення контактів між різними частинами світу, який призводить щоразу до більшої одноманітності у житті народів планети [6, 12].

Вплив світової кризи на пошук нових джерел енергії у контексті міграційного капіталу

Глобальна економічна криза здійснила суттєвий вплив на всі галузі економіки і сучасний світ черговий раз зіткнувся з проблемою — як належним чином забезпечити рівень енергетичної безпеки. Основними завданнями є забезпечення необхідною кількістю енергії без надмірної шкоди навколишньому середовищу і постачання за прийнятними цінами.

Оскільки, основними енергоресурсами є нафта і газ, їх поклади постійно зменшуються, що спонукає держави на пошук альтернативних енергоносіїв: енергія сонця, вітру, води тощо. Однак необхідно відзначити, що зміна енергоресурсу є непростим процесом, який потребує значних капіталовкладень і затрат часу. Хоча більшість розвинених країн і використовує відновлювальні джерела енергії, проте вони не є основним енергоресурсом країни; лише в окремих країнах використання відновлювальних джерел сягає 20 % [8, 18].

Значна увага сьогодні у світі приділяється горючим сланцям. Саме в цих покладах міститься природний газ, але ідея видобутку із сланців газу у значних масштабах довгий час не розглядалася. Але це питання у США почало загострюватися, розпочавши розвідку сланцевих родовищ. Таким чином, у США існують проекти, які передбачають суттєве збільшення видобування природного газу за рахунок сланцевого, і поступово відмовлятися від використання нафти та вугілля як енергоресурсів. Адже сьогодні ситуація на газовому ринку серйозно змінилася, що зачепила міграційну хвилю основних гравців енергетичного впливу в геополітичному просторі, в якому інвестиційний потік від таких суб'єктів “енергетичної гри” стрімко почав набувати обертів як вияв конкурентоздатності.

Для Європи використання сланцевого газу також має свої переваги. Якщо Європа буде видобувати газ, то це зменшить вартість газу, зробить його більш економічно вигідним, дасть змогу зменшити імпорт газу. Не варто забувати, що видобування власного газу буде дешевшим ще з точки зору його транспортування, а саме його постачання буде значно надійнішим та стабільнішим. Тому сьогодні весь світ активно працює над тим, як забезпечити енергопостачання і усунути проблеми енергетичної безпеки.

Отже, у XXI ст. людина стає зануреною в історичну реальність, повну конфліктів і суперечок. При цьому вона зустрічається з новим вибором: який погляд на світ, що створюють засоби масової комунікації, повинен стати основою прийняття рішень та визначення її життя, що становить обумовленість міграційного капіталу. Тому невирішеними є всебічні питання загальнодержавної інформаційної політики, яка б системно надавала дані щодо мігрантів за різними показниками (країна проживання, стать, вік, освіта, професія, етнічне походження, мова, коло суспільних інтересів тощо). Для цього спецслужби на національному та світовому рівнях повинні системно здійснювати локальний та стратегічний моніторинг, а також дипломатичне представництво у різних країнах світу.

1. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія / упоряд. Ю. І. Римаренко; за ред. Ю. Римаренка. К.: Довіра, 1998. 912 с.
2. “Четвертая волна” украинской миграции [Електронний ресурс] // ЛІВА інтернет-журнал. URL: <http://liva.com.ua/fourth-wave-of-migration.html>
3. Балабанов К. Сотрудничество Украины с Республикой Кипр – пример того, как надо развивать отношения с иностранными государствами [Электронный ресурс] // Газета “Приазовский рабочий”. URL: <http://pr.ua/news.php?new=9522>
4. Шевченко А. Етнічні аспекти міграційних процесів в Україні // Етнонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність / за ред. В. І. Наука. К.: Голов. спеціаліз. ред. мовами нац. меншин України, 2001. 424 с.
5. Вернадский В. Н. Биосфера ноосфера. К.: Наука, 1989. 261 с.
6. Мотрошилова Н. В. Идея единой Европы: философские традиции и современности. Ч. 2 // Вопросы философии. 2004. № 12. С. 3–18.
7. Фортос В., Макаров А., Митрова Т. Глобальна енергетична безпека: проблеми і шляхи розв’язання // Вісн. НАН України. 2007. № 8. С. 40–50.
8. Горбулін В. П., Кошарна О. П. Енергетична безпека України: розірвати замкнене коло // Нац. безпека: Український вимір. 2009. № 3. С. 18–25.

Лісовський П. М., Лісовська Ю. П. Актуальні питання міграційного капіталу в геополітиці: український та світовий виміри. Відплив робочої сили за кордон є деструктивним явищем, яке властиве більшості країн світу. Простежується істотний вплив міграційного процесу на ментальну, економічну, правову та інші сфери світової політики. Виокремлено мету, засоби та результати міграційного капіталу в геополітиці. Акцентовано на глобалізації як сприянні міграційному капіталу, що істотно впливає на ментальну, економічну, правову та інші сфери геополітики. Розкрито вплив світової кризи на пошук нових джерел енергії у контексті міграційного капіталу як всебічного суспільного явища. Прогнозовано, що саме активна праця людини-творця XXI ст. забезпечує енергопостачання як проблему енергетичної безпеки у сучасній геополітиці. Констатовано вирішення цих проблем світовою спільнотою для зміцнення національних інтересів.

Lisovsky P. M., Lisovska Yu. P. Topical Issues of Migration Capital in Geopolitics: Ukrainian and World Dimensions. The outflow of labor abroad is a destructive phenomenon that is characteristic of most countries of the world. There is a significant impact of the migration process on the mental, economic, legal and other spheres of world politics. The purpose, means and results of migration capital in geopolitics are singled out. The emphasis is on globalization as a contribution to migration capital, which significantly influences the mental, economic, legal and other spheres of geopolitics. The influence of the global crisis on the search for new energy sources in the context of migration

capital as a comprehensive social phenomenon is disclosed. It is projected that the active work of the person-creator of the twenty-first century provides energy supply as a problem of energy security in modern geopolitics. It was stated that solving these problems by the international community to strengthen national interests.

Лисовский П. М., Лисовская Ю. П. Актуальные вопросы миграционного капитала в геополитике: украинский и мировой измерения. Отток рабочей силы за границу является деструктивным явлением, которое свойственно большинству стран мира. Прослеживается существенное влияние миграционного процесса на ментальную, экономическую, правовую и другие сферы мировой политики. Выделены цель, средства и результаты миграционного капитала в геополитике. Акцентировано на глобализации как содействии миграционному капиталу, что существенно влияет на ментальную, экономическую, правовую и другие сферы геополитики. Раскрыто влияние мирового кризиса на поиск новых источников энергии в контексте миграционного капитала как всестороннего общественного явления. Прогнозируемо, что именно активная работа человека-творца XXI в. обеспечивает энергоснабжение как проблему энергетической безопасности в современной геополитике. Констатируется решение этих проблем мировым сообществом для укрепления национальных интересов.

Надійшла 18 квітня 2018 р.